

-қосымша

Қазақстан Республикасы
Оқу-ағарту министрінің
2022 жылғы « »
№ бұйрығына
-қосымша

**Негізгі орта білім деңгейінің 5-9 сыныптарына арналған
«Жаһандық құзыреттер» оқу пәні бойынша
үлгілік оқу бағдарламасы**

Түсінік хат

Оқу бағдарламасы «Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың, бастауыш, негізгі орта, жалпы орта, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарттарын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрінің 2022 жылғы 3 тамыздағы № 348 бұйрығына өзгерістер енгізу туралы» Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрінің 2025 жылғы 23 қаңтардағы № 12 бұйрығымен бекітілген бастауыш және негізгі орта білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарттарына сәйкес әзірленген (Нормативтік құқықтық актілерді мемлекеттік тіркеу тізілімінде № 35670 болып тіркелген).

«Жаһандық құзыреттер» оқу пәні бойынша үлгілік оқу бағдарламасы оқыту мен тәрбиенің біртұтастығын іске асыруды, базалық құндылықтарға негізделген мазмұндық концептілер арқылы білім алушылардың дүниетанымын, адамгершілік қасиеттерін қалыптастыруды қамтамасыз етеді.

«Жаһандық құзыреттер» оқу пәні бойынша үлгілік оқу бағдарламасының мазмұны негізгі орта білім беру бағдарламасын аяқтаған білім алушылардың бойында тұлғаның өзін-өзі жетілдіру, тілдік және коммуникативтік, мәдени-әлеуметтік, еңбек, танымдық, ғылыми және зерттеу, ақпараттық-технологиялық түйінді құзыреттіліктерін қалыптастыруға бағытталған.

«Жаһандық құзыреттер» оқу пәнін оқытудың мақсаты: білім алушылардың өз әрекеттері мен мінез-құлқы үшін жауапкершілік алуға, мәселелерді шешуге және тез өзгермелі әлем жағдайында жеке және ұжымдық әл-ауқатты қамтамасыз ету үшін дұрыс шешім қабылдауға мүмкіндік беретін негізгі құзыреттерін дамыту.

«Жаһандық құзыреттер» оқу пәнін оқытудың міндеттері:

- 1) күнделікті жағдайларда қауіпсіз мінез-құлық дағдыларын дамыту;
- 2) қиын және қауіп төндіретін жағдайларда шешімдер қабылдай алу дағдыларын қалыптастыру;
- 3) экологиялық жауапты мінез-құлықты дамыту;
- 4) адалдық пен жауапкершілікті, ұлтаралық өзара әрекеттестік мәдениетін

тәрбиелеу;

4) коммуникативтік құзырет пен конструктивті өзара әрекеттесу дағдыларын дамыту;

5) экономикалық негізгі түсініктерін және қаржыны басқару, тұтынушы құқықтарын қорғау дағдыларын дамыту;

6) сын тұрғысынан ойлауды және өз әрекеттерінің салдарын бағалау қабілеттілігін дамыту;

7) медианы саналы, қауіпсіз түрде құру және пайдалану дағдыларын қалыптастыру.

1-параграф. Оқу процесін ұйымдастыру

1. «Жаһандық құзыреттер» оқу пәні бойынша оқу жүктемесінің ең жоғары көлемі:

- 1) 5-сыныпта аптасына 1 сағат, оқу жылында 34 сағат;
- 2) 6-сыныпта аптасына 1 сағат, оқу жылында 34 сағат;
- 3) 7-сыныпта аптасына 1 сағат, оқу жылында 34 сағат;
- 4) 8-сыныпта аптасына 1 сағат, оқу жылында 34 сағат;
- 5) 9-сыныпта аптасына 1 сағат, оқу жылында 34 сағатты құрайды.

2. «Жаһандық құзыреттер» оқу пәні бойынша үлгілік оқу бағдарламасы құндылыққа, тұлғаға бағдарланған, құзыреттілік, конструктивистік, белсенділік, коммуникативтік, инклюзивті тәсілдерді қолдана отырып іске асырылады.

3. Үлгілік оқу бағдарламасының мазмұны психологиялық-медициналық-педагогикалық консультациялардың ұсынымдарына сәйкес ерекше білім беруді қажет ететін білім алушылар үшін олардың мүмкіндіктерін ескере отырып бейімделеді.

2-параграф. Оқу пәнінің мазмұны

4. «Жаһандық құзыреттер» оқу пәні бойынша оқу бағдарламасының мазмұны бөлімдер арқылы ұйымдастырылған. Бөлімдер әр сынып бойынша күтілетін нәтиже түрінде берілген оқу мақсаттарын қамтитын бөлімшелерден тұрады.

5. Әр бөлімшеде көрсетілген оқу мақсаттары педагогке білім алушылармен жұмысты жүйелі түрде жоспарлауға, сондай-ақ олардың жетістіктерін бағалауға және оқытудың келесі кезеңдері туралы хабардар етуге мүмкіндік береді.

6. Оқу пәнінің мазмұны бес бөлімнен тұрады:

- 1) өмір сүру қауіпсіздігі;
- 2) экологиялық мәдениет;
- 3) этика және этикет;
- 4) қаржылық сауаттылық;
- 5) медиасауаттылық.

7. «Өмір сүру қауіпсіздігі» бөлімі келесі бөлімшені қамтиды:

1) үйде, мектепте, қоғамдық орындардағы (жолда) жеке қауіпсіздік.

8. «Экологиялық мәдениет» бөлімі келесі бөлімшелерді қамтиды:

1) экологиялық жауапты мінез-құлық;

2) климаттың өзгеруіне қарсы күрес жүргізу.

9. «Этика және этикет» бөлімі келесі бөлімшелерді қамтиды:

1) адалдық және жауапкершілік;

2) этносаралық өзара әрекеттестік этикасы.

10. «Қаржылық сауаттылық» бөлімі келесі бөлімшелерді қамтиды:

1) ақша: түрлері мен атқаратын қызметі, қарапайым төлем операциялары;

2) қаржыны жоспарлау және басқару;

3) қаржылық орта.

11. «Медиасауаттылық» бөлімі келесі бөлімшелерді қамтиды:

1) медиаконтент жасау және оны талдау;

2) цифрлық гигиена;

3) медианы саналы пайдалану.

12. 5-сыныпқа арналған «Жаһандық құзыреттер» оқу пәнінің базалық мазмұны:

«Өмір сүру қауіпсіздігі» бөлімі.

1) Үйде, мектепте, қоғамдық орындардағы (жолда) жеке қауіпсіздік.

Мектепте сабақтар мен үзілістерде қауіпсіз мінез-құлық. Мектепте дабыл белгісі болған жағдайда мінез-құлық ережелері. Пәтерде өрт, су тасқыны жағдайындағы әрекет ету алгоритмі. Шұғыл жәрдем қызметін шақыру. Көшеде күдікті затты тапқан кездегі әрекет жасау алгоритмі. Жолдағы қауіпсіздік.

Төтенше жағдай (ТЖ) түрлері. ТЖ сигналдары.

Зардап шеккен адамның жағдайын бағалау. Шұғыл қызметтерді шақырған кезде қажетті негізгі кезеңдер.

Зорлық-зомбылық қаупі туындаған жағдайда мінез-құлық алгоритмі. Қауіпті адамдардың мінез-құқының белгілері. Заңсыз әрекет жасау. Жеке кеңістікке құрметтің болмауы. Бейтаныс адамдармен кездескенде сақтық ережелері. Халықаралық көмек сұрау белгісі.

Денсаулыққа қажетті маңызды заттар: көмірсулар, ақуыздар, майлар және дәрумендер.

Дұрыс дене сымбаты туралы түсінік және оның денсаулыққа маңызы. Дене сымбатының дұрыстығы және оның денсаулыққа әсері. Дене сымбатын дұрыс ұстау дағдылары.

«Экологиялық мәдениет» бөлімі.

1) Экологиялық жауапты мінез-құлық.

Судың маңызын түсіну және оны тиімді қолдану әдістері.

Қалдық түрлері. Биологиялық ыдырайтын қалдықтар. Биологиялық ыдырамайтын қалдықтар.

Энергияны үнемдеу және оның қоршаған ортаны қорғаудағы маңызы. Энергия үнемдейтін құралдардың рөлі және энергия тұтынуды азайтуға ықпал ететін күнделікті әдеттер.

2) Климаттың өзгеруіне қарсы күрес жүргізу.

Климаттың өзгеруі туралы жалпы түсінік. Адам қызметінің нәтижесінде

парниктік газдардың көбеюі. Парниктік газдардың климатқа әсері. Ғаламдық жылыну. Орманды жерлерді сақтау және қалпына келтіру.

«Этика және этикет» бөлімі.

1) Адалдық және жауапкершілік.

«Адалдық», «жауапкершілік» және «құрмет» ұғымдары. Абайдың «Толық адам» тұжырымдамасындағы адалдық, жауапкершілік және құрмет. Сыныптастармен, достармен, ата-аналармен және басқа адамдармен қарым-қатынаста адал болу. Мектепте, отбасында және қоғамдық орындарда құрметпен қарым-қатынас жасау ережелері.

Қарым-қатынастағы құрмет. Өңгімелесушіге құрметпен қарау: тыңдай білу және ести білу, басқа көзқарастар мен пікірлерге төзімді болу.

«Пікір» ұғымы. Пікір айырмашылықтарының себептері. Өзге пікірге құрмет көрсету жолдары.

2) Этносаралық өзара әрекеттестік этикасы.

«Көпұлтты қоғам» ұғымы. Қонақжайлылық – қазақ халқының басты құндылықтарының бірі ретінде және оның Қазақстан халқының бірлігі мен татулығын нығайтудағы рөлі. Қазақстандағы Алғыс айту күні. Қазақстанның тіліне, мәдениетіне және тарихи мұрасына құрметпен қарау. Қазақстанның тарихи мұрасына, мәдениетіне және тіліне құрметпен қарау.

«Қаржылық сауаттылық» бөлімі.

1) Ақша: түрлері мен атқаратын қызметі, қарапайым төлем операциялары.

Қолма-қол және қолма-қол емес ақша, олардың айырмашылықтары және күнделікті сатып алуларда қолданылуы, әртүрлі төлем тәсілдерінің артықшылықтары мен қауіпсіздігі.

Қолма-қол ақшаны және банк карталарын пайдаланудың ерекшеліктері. Әр түрлі жағдайларда төлем әдісін таңдау.

2) Қаржыны жоспарлау және басқару.

«Кіріс» және «шығын» ұғымдары. Кіріс көздерінің түрлері. Шығындардың түрлері. Қаржылық жоспарлау.

Шығындарды тұрақты түрде есепке алудың маңызы. Шығындарды есепке алудың тәсілдері. Бір аптаға арналған шағын бюджет құрастыру.

Отбасының негізгі кірістері мен шығындары. «Отбасы бюджеті» ұғымы.

«Тәуекел» ұғымы. Қаржылық шығындарға әкелуі мүмкін әртүрлі өмірлік жағдайлар. Үнемділік-тәуекелдерден қорғану тәсілі ретінде.

2) Қаржылық орта.

«Тұтынушы» ұғымы. Тұтынушылардың негізгі құқықтары: сапалы тауарға құқығы, қауіпсіз тауарға құқығы, тауар туралы ақпаратқа құқығы, таңдау құқығы, қайтару құқығы.

«Салық» ұғымы. Салық түрлері. Әртүрлі салық түрлерінің маңызы.

Жеке қаржылық ақпаратты қорғау. Қаржылық алаяқтықтың негізгі белгілері. Жиі кездесетін алаяқтық схемалары. Қаржылық қауіпсіздік үшін күдікті телефон қоңырауларына, электронды хаттар мен хабарламаларға сақтық шаралары.

«Медиасауаттылық» бөлімі.

1) Медиаконтент жасау және оны талдау.

«Медиаконтент» ұғымы және оның түрлері. Әлеуметтік желілерде, мессенджерлерде медиаконтентті жауапкершілікпен жасау ережелері: шындық, құрмет, құпиялылықты сақтау, интернетте қарым-қатынас ережелерін сақтау, жағымды контент жасау.

«Факт» ұғымы. Фактілердің белгілері. «Пікір» ұғымы.

Сенімді және сенімсіз ақпарат көздерінің белгілері. Жарияланым авторларын және олардың сенімділігін тексеру. Ақпарат көздерінің сенімділігі, деректерді тексеру.

2) Цифрлық гигиена.

Жеке деректерді қорғау, соның ішінде интернетте. Алаяқтық сайттар мен күмәнді хабарламалардың белгілері. Сенімді құпия сөзді жасау және аккаунтты қорғау. Аккаунттарды қорғау үшін екі факторлы аутентификацияны пайдалану. Интернет алаяқтықтан қорғану тәсілдері. Фишинг хаттары мен сайттарының белгілері.

3) Медианы саналы пайдалану.

Ойын-сауық контенті. Білімдік медиаконтенті. Жарнамалық контент.

Жаңа білім алу және дағдыларды дамыту үшін білім беру платформалары.

13. 6-сыныпқа арналған «Жаһандық құзыреттер» оқу пәнінің базалық мазмұны:

«Өмір сүру қауіпсіздігі» бөлімі.

1) Үйде, мектепте, қоғамдық орындардағы (жолда) жеке қауіпсіздік.

Үйдегі мүмкін қауіптер: өрт, улану, жарақаттар және т.б. Мектептегі мүмкін қауіптер: жарақат; өрт және т.б. Көшеде туындауы мүмкін қауіптер: жол-көлік оқиғалары, табиғи құбылыстар және т.б.

ТЖ туындаған жағдайда әрекеттердің реттілігі, шұғыл көмек қызметтерін шақыру.

Қарапайым жарақаттар, мысалы, кесілген жерлер, соғып алу және күйік шалу кезінде алғашқы көмек көрсету әдістері.

«Буллинг» ұғымы, буллинг түрлері. Буллинг түрлерінен қорғану әдістері.

Жасырын қант және зиянды қоспалар. Жасырын қант бар өнімдердің құрамы. Зиянды қоспалардың мысалдары. Қант пен зиянды қоспаларды азайту бойынша кеңестер.

Дене жаттығуларының ағзаға әсері. Дене жаттығуларының болмауының салдары.

«Экологиялық мәдениет» бөлімі.

1) Экологиялық жауапты мінез-құлық.

Су ластануының себептері. Ластанудың салдары.

Қалдықтардың жіктелуі және оларды дұрыс жою шаралары.

Бастапқы және екінші ретті энергия көздерінің ерекшеліктері. Қайта қалпына келетін және қалпына келмейтін энергия көздері. Қазақстандағы гидроэнергетикалық, жел және күн электр станциялары.

2) Климаттың өзгеруіне қарсы күрес жүргізу.

Адам әрекеттерінің климаттың өзгеруіне әсері. Жаһандық орташа температураның көтерілуі, табиғи апаттардың жиілігінің артуы. Көлік пен құрылыс саласының климатқа әсері. Энергияны үнемдеу, қалдықтарды азайту.

Экологиялық бағдарланған өмір салтын қалыптастыру.

«Этика және этикет» бөлімі.

1) Адалдық және жауапкершілік.

Білім алушылардың жауапкершілігі: оқу тапсырмаларын орындау, мектеп ережелерін сақтау, сыныптастарына және педагогтерге құрмет көрсету, білімге ұмтылу және өз әрекеттерінің салдарын түсіну.

1) Этносаралық өзара әрекеттестік этикасы.

Белсенді тыңдау. Белсенді тыңдаудың қағидалары мен техникасы. Өңгімелесушіге құрмет көрсету.

Көзқарас. Көзқарастың қалыптасуына әсер ететін факторлар. Басқа адамдардың көзқарастарына деген құрметтің маңыздылығы.

«Мәдени дәстүрлер» ұғымы, олардың қоғам өміріндегі маңызы және Қазақстан халықтарының дәстүрлерінің ерекшеліктері. Қазақ халқының дәстүрлері. Қазақстанда тұратын этностардың дәстүрлері. Олардың ортақ және ерекшеленетін қасиеттері, сондай-ақ қазіргі қоғамға әсері. Қазақ халқының және Қазақстанда тұратын басқа этностардың дәстүрлеріне құрметпен қарау.

«Қаржылық сауаттылық» бөлімі.

1) Ақша: түрлері мен атқаратын қызметі, қарапайым төлем операциялары.

Банк карталарының түрлері. Дүкендерде және онлайн төлем жасау үшін карталарды пайдалану тәсілдері. Карталарды қауіпсіз қолдану.

Фискалдық чектің негізгі элементтері. Сатып алу сомасының дұрыстығын тексеру үшін чекті оқу маңызы. Чекті сақтаудың қайтарымдар немесе кепілдік жағдайлары үшін маңыздылығы.

2) Қаржыны жоспарлау және басқару.

Апталық бюджетті жоспарлау. Қаржы құралдарын басқару тәсілдерін талдау.

«Жеке бюджет» ұғымы және оны бақылаудың маңызы. Жеке бюджетті электронды кестелер мен мобильді қосымшалар арқылы жүргізу. Табыс және шығындардың негізгі санаттары.

«Отбасы бюджеті» ұғымы. Отбасының негізгі шығындары: міндетті және міндетті емес. Отбасы бюджетінің жоспарлануының маңыздылығы.

«Жинақтар» ұғымы. Жинақтардың ірі сатып алулар жасау мен қаржылық шығындардан қорғаудағы рөлі. Ұзақ мерзімді мақсаттарға қол жеткізу үшін жинақтау жоспарын құру. Жинақтау кезінде ескерілетін факторлар мен ықтимал тәуекелдер.

2) Қаржылық орта.

«Баға» ұғымы. Бағаға әсер ететін факторлар.

Әлеуметтік жеңілдіктер. Әртүрлі азаматтар категориялары үшін әлеуметтік жеңілдіктердің түрлері.

Интернет-дүкендерде банк карталарын қауіпсіз пайдалану. Сенімді және сенімсіз интернет-дүкендердің сайтының белгілері. Онлайн төлемдер кезінде деректерді қорғау тәсілдері

«Медиасауаттылық» бөлімі.

1) Медиаконтент жасау және оны талдау.

«Құпиялылық» ұғымы. Таратуға болмайтын жеке деректер. Ақпараттың

сыртқа шығып кету қаупі мен мүмкін болатын салдары. Интернеттегі қауіпсіз мінез-құлық ережелері. Жеке ақпараттың бар-жоғын анықтау үшін жарияланымдарды талдау және интернетте қандай деректерді бөлісуге болатынын немесе болмайтынын анықтау.

Эмоциялар мен визуалды элементтердің медиаконтентті қабылдауға және аудиторияның пікіріне әсері. Қажетті көңіл-күйді қалыптастыру немесе хабарламаның маңыздылығын күшейту үшін эмоциялық және визуалдық тәсілдерді қолдану.

«Мисинформация», «дезинформация» ұғымдары.

2) Цифрлық гигиена.

Әлеуметтік желілерде жауапты мінез-құлық ережелері: басқаларға құрмет көрсету, құпиялылықты сақтау, ақпараттың шынайылығы, қауіпсіздік, қарым-қатынас әдебі және сыни ойлау.

3) Медианы саналы пайдалану.

Медиаконтенттің жағымды ықпалы. әсері. Медиаконтенттің жағымсыз әсері. Әлеуметтік желілердің, блогерлер мен жарнаманың таңдауларға тигізетін әсері.

Интернет-ресурстар ақпарат іздеу және жүйелеу үшін, соның ішінде электрондық кітапханалар мен энциклопедиялар: Қазақстандық ұлттық электрондық кітапхана <https://kazneb.kz/>, Қазақстан Республикасының ұлттық академиялық кітапханасы <https://nabrk.kz/>, «Ғылым ордасы» орталық ғылыми кітапханасы (library.kz), Цифрлық кітапхана kitap.kz.

Қазақстанның онлайн-энциклопедиялары: Қазақстан энциклопедиясы <https://encyclopedia.kz/>, Қазақстан Тарихы www.e-history.kz.

14. 7-сыныпқа арналған «Жаһандық құзыреттер» оқу пәнінің базалық мазмұны:

«Өмір сүру қауіпсіздігі» бөлімі.

1) Үйде, мектепте, қоғамдық орындардағы (жолда) жеке қауіпсіздік.

Үйде және мектепте қауіпті жағдайларды талдау принциптері: қауіптің анықталуы, тәуекелді бағалау, себептерді анықтау, іс-қимыл жоспарын жасау, қауіпсіз шешімдерді табу.

Төтенше жағдай кезіндегі қауіпсіздік шаралары және эвакуация ережелері.

Жануарлар тістеп, жәндіктер шағып алған жағдайдағы негізгі қауіпсіздік шаралары. Шағу түрлері және олардың салдары. Жәндіктер шағып, жануарлар тістеп алған жағдайда қолданылатын әрекет ету алгоритмі.

Буллинг әлеуметтік мәселе ретінде, оның түрлері мен салдары. Буллинктің көріну белгілері және оны болдырмау шаралары. Конфликттік жағдайларда өзін-өзі бақылау, мінез-құлық және қарым-қатынас дағдылары. Мектепте, сыныпта зорлық-зомбылықтың алдын алу.

Дұрыс тамақтану. Дұрыс тамақтану қағидалары.

Денсаулықты нығайту ережелері: физикалық белсенділік, ұйқы режимін сақтау, зиянды әдеттерден аулақ болу.

«Экологиялық мәдениет» бөлімі.

1) Экологиялық жауапты мінез-құлық.

Судың тиімсіз пайдалануының экологиялық салдары. Суды үнемді

тұтынудың және санитарлық нормаларды сақтаудың экожүйелерді сақтау және өмір сапасын жақсартуға әсері.

Қалдықтарды қайта өңдеу. Заттарды қайта пайдалану. Шығармашылық қайта өңдеу.

Қазақстан мен әлемде жаңартылатын энергия көздерінің түрлері. Жаңартылатын энергия көздерін пайдаланудың көмірқышқыл газының шығарындыларын азайтуға әсері.

2) Климаттың өзгеруіне қарсы күрес жүргізу.

Климаттың өзгеруінің экологиялық салдарлары. Климаттың өзгеруінің әлеуметтік салдарлары. Климаттың өзгеруінің экономикалық салдарлары.

«Этика және этикет» бөлімі.

1) Адалдық және жауапкершілік.

«Академиялық адалдық» ұғымы. Әл-Фарабидің «Қайырымды қала тұрғындарының көзқарастары туралы трактатындағы» адамгершілік, адалдық және ізгілік туралы идеялар. Академиялық адалдықтың қағидалары. Академиялық адалдықты бұзудың түрлері. Фальсификация және фактілерді бұрмалау.

2) Этносаралық өзара әрекеттестік этикасы.

Дәлелді пікірталас. Дәлелді пікірталас жүргізудің қағидалары. Дәлелдеменің негізгі элементтері: тезис, дәйек, дәлел, қорытынды.

«Диаспора» ұғымы. Диаспораның этностар арасындағы өзара әрекеттесудегі функциялары: мәдени, әлеуметтік, коммуникативті, білім беру.

Этномәдени алмасу мәдениеттердің дамуы, этностар арасындағы байланыстардың қалыптасуы және төзімділіктің нығаюындағы рөлі. Ұлы Жібек жолы. Ұлы Отан соғысы жылдарында Қазақстанға әртүрлі ұлт өкілдерінің эвакуациялануы. Қазақстан халқы Ассамблеясы.

«Қаржылық сауаттылық» бөлімі.

1) Ақша: түрлері мен атқаратын қызметі, қарапайым төлем операциялары.

«Банк шоты» ұғымы, оның түрлері. Банк шотының мақсаты.

Банк карталар мен шоттар бойынша ұсыныстарды талдау: қызмет көрсету, кешбэк және бонус бағдарламалары, комиссиялар, кредиттік шарттар.

2) Қаржыны жоспарлау және басқару.

Жинақтауға арналған қысқа мерзімді мақсаттардың мысалдары. Қысқа мерзімді мақсаттарға жету үшін жинақтауды жоспарлау. Жинақтау әдістері, мақсатты бағалау және жинақтау мерзімін жоспарлау.

Қажетті және қажетті емес шығындардың ерекшеліктері. Шығындарды талдау әдістері. Артық шығындарды болдырмау үшін шығындарды жоспарлаудың маңыздылығы.

Қаржыны үнемдеу. Үнемдеудің түрлері.

Сақтандыру - күтпеген қаржылық шығындардан қорғау механизмі. Сақтандырудың түрлері.

3) Қаржылық орта.

Банк мөлшерлемесі. Мөлшерлеме түрлері: бекітілген, құбылмалы, номиналды, тиімді. Тиімді пайыздық мөлшерлеме.

Зейнетақы. Біріңғай жинақтаушы зейнетақы қоры. Зейнетақы

жинақтаудың қағидалары.

Күмәнді қаржылық ұсыныстар және оның түрлері: қаржылық пирамидалар, жалған инвестициялар, банк карталары бойынша алаяқтық, жалған кредиттер мен қарыздар, фейк лотереялар мен ұтыстар.

«Медиасауаттылық» бөлімі.

1) Медиаконтент жасау және оны талдау.

«Авторлық құқық» ұғымы, оның маңызы және зияткерлік меншік құқықтарын қорғаудың қағидалары. «Автор», «құқық иесі», «лицензия», «плагиат» ұғымдары. Басқа адамның контентін заңды түрде пайдалану тәсілдері: бейне, суреттер, аудио, мәтіндер. Авторлық құқықтардың бұзылу тәуекелдері және оның салдары.

Әртүрлі бұқаралық ақпарат құралдарындағы ақпаратты салыстыру. Фактілерді растау және жалған ақпараттың таралуын болдырмау үшін бірнеше дереккөздер қолданудың маңыздылығы. Ақпарат көзіне баға беру.

«Медиаконтент» ұғымы. Медиадағы қателіктер мен ағат пікірлер. Медиа саласындағы бейтараптықтың бұзылу белгілері.

2) Цифрлық гигиена.

«Цифрлық із» ұғымы. Белсенді цифрлық із. Белсенді емес цифрлық із. Цифрлық іздің жеке қауіпсіздікке әсері.

3) Медианы саналы пайдалану.

Медиаплатформалар. Медианы саналы таңдау.

Зерттеу және жобалық жұмыстарды орындау кезінде ақпаратты пайдалану. Ақпарат көздерін бағалау критерийлері. Ақпаратты тексеру және талдау әдістері. Ақпаратпен жұмыс істеудің этикалық аспектілері.

15. 8-сыныпқа арналған «Жаһандық құзыреттер» оқу пәнінің базалық мазмұны:

«Өмір сүру қауіпсіздігі» бөлімі.

1) Үйде, мектепте, қоғамдық орындардағы (жолда) жеке қауіпсіздік.

Үй, мектеп және қоғамдық орындар үшін қауіпсіздік жоспарлары.

Төтенше жағдайларда әрекет ету кезінде жіберілетін негізгі қателіктер. Төтенше жағдайлардың салдарларын жою бойынша әрекеттер.

Шұғыл жағдайларда әрекет ету алгоритмі. Қан кету түрлері. Есінен танудың себептері, белгілері және көмек көрсету шаралары.

Зорлық-зомбылықсыз, жағымды мектеп ортасы. Білім алушылардың жағымды орта дамытуға арналған бастамалары.

Тамақтану әдеті. Тамақтану әдеттерінің негізгі рөлі.

Зиянды әдеттердің, төмен физикалық белсенділіктің, компьютер ойындар мен интернетке тәуелділіктің денсаулыққа әсерін талдау.

«Экологиялық мәдениет» бөлімі.

1) Экологиялық жауапты мінез-құлық.

Судың ластану түрлері: биологиялық, физикалық, химиялық, радиациялық. Су ресурстарының біркелкі бөлінбеу мәселелері, су тапшылығы және оның салдары. Суды үнемді пайдаланудың технологиялары.

Қалдықтарды қайта өңдеудің маңызы және оның экологияға жақсы әсері.

«Энергия шығындары» және «энергия тиімділігі» ұғымдары. Энергияны

үнемдеу технологиялары және саналы тұтыну. Энергия шығындарын азайту жөніндегі бастамалар, мектеп және үй үшін эко-жобалар.

2) Климат өзгеруіне қарсы күрес жүргізу.

Климаттың өзгеруі ғаламдық мәселе ретінде. Климаттың өзгеруіне қарсы күрес шаралары: көмірқышқыл газының шығарындыларын азайту, жаңартылатын энергия дереккөздері.

«Этика және этикет» бөлімі.

1) Адалдық және жауапкершілік.

Оқу тапсырмалары мен зерттеу жобаларын орындаудағы академиялық адалдық ережелері мен талаптары.

2) Этносаралық өзара әрекеттестік этикасы.

Әртүрлі этностардың мәдениеттеріне тән рухани құндылықтар. Әртүрлі ұлт өкілдері арасындағы өзара түсіністікті дамытуға ықпал ететін рухани құндылықтарды талдау.

Ұлттық бірлік доктринасындағы маңызы. Өзара құрмет, төзімділік және әлеуметтік бірлік - ұлтаралық келісімнің негізі.

Өнердің ұлтаралық диалог пен өзара түсіністікті қалыптастырудағы рөлі. Әміре Қашаубаевтың, Димаш Құдайбергеннің, Әбілхан Кастеевтің, Гүлфайрус Исмаилованың, Шара Жиенқұлованың және Гүлжан Талпақованың шығармашылығы.

«Қаржылық сауаттылық» бөлімі.

1) Ақша: түрлері мен атқаратын қызметі, қарапайым төлем операциялары.

«Валюта айырбастау», «валюталық курс» ұғымдары. Валюта айырбастаудың тәсілдері. Валюта айырбастау кезінде қарапайым есептеулер.

Банк карталарымен қауіпсіз жұмыс істеу. Банк карталарымен қауіпсіз транзакциялар жасау жолдары. Карта деректерін қорғау. Банк карталарын қолдану кезінде тәуекелдерді азайту әдістері.

2) Қаржыны жоспарлау және басқару.

Адамның қаржылық жағдайы. Кірістер мен шығындарды дұрыс жоспарлау.

Тұрақты және ауыспалы шығындар. Бюджет калькуляторы.

Отбасы бюджетіне әсер ететін экономикалық факторлар: инфляция, девальвация. Отбасының экономикадағы өзгерістерге бейімделуі.

Қаржылық өнімдер. Қаржыны басқару әдістері: кредит пайдалану, депозит ашу. Кредит: кемшіліктері мен артықшылықтары. Депозит: кемшіліктері мен артықшылықтары.

3) Қаржылық орта.

Тұтынушылардың құқықтарын қорғау алгоритмі. Тұтынушылардың құқықтары бұзылған жағдайда әрекет ету тізбегі.

«Стартап» ұғымы. Стартапты қолдау шаралары. Стартаптарды қолдау көздері.

Әртүрлі қаржылық қосымшалардың сенімділігін тексеру критерийлері: мобильді банктер мен қаржылық сервистер.

«Медиа сауаттылық» бөлімі.

1) Медиа контент жасау және оны талдау.

«Жалған ақпарат», «сенімді көздер» ұғымдары. Жалған жаңалықтардың белгілері. Ақпаратты тексеру әдістері: фактчекинг, ресми көздермен салыстыру, авторлықты және жарияланым күнін талдау.

«Кликбейт» ұғымы. Медидағы манипуляциялар, аудиторияның қабылдауына әсер ету әдістері: эмоцияларды пайдалану, фактілерді бұрмалау, беделі, жалған дилеммалар. Ақпаратты қабылдауға сыни тұрғыдан қарау.

Интернеттегі жаңалықтар мен ақпаратты талдау. Интернет дереккөздерінен алынған ақпараттың фактілерін тексеру және талдау құралдары мен әдістері. Ақпараттың шынайылығын тексеру әдістері.

2) Цифрлық гигиена.

VPN-нен қолжетімді Wi-Fi желілерін пайдаланудың қауіптері.

Деректерді қорғауда антивирус бағдарламалық қамтамасыз етудің маңыздылығы. Күрделі құпия сөздерді және екі факторлы аутентификацияны пайдалану.

3) Медианы саналы пайдалану.

Медианың қоғамдық пікірге әсер ету әдістері мен техникалары: фрейминг, эмоциялық манипуляция, қайталау, стереотиптерді қалыптастыру және ақпаратты әлеуметтік медиа арқылы тарату.

Жасанды интеллект: мүмкіндіктері мен шектеулері.

16. 9-сыныпқа арналған «Жаһандық құзыреттер» оқу пәнінің базалық мазмұны:

«Өмір сүру қауіпсіздігі» бөлімі.

1) Үйде, мектепте, қоғамдық орындардағы (жолда) жеке қауіпсіздік.

Өз іс-әрекеттеріңіздің қауіпті жағдайлардағы салдарын болжау, үйде, мектепте, жолда. Қауіпті жағдайларда дұрыс әрекет ету және өзін әрі басқа адамдарды зақымдану қаупінен қорғау бойынша іс-қимылды талдау.

Төтенше жағдайларда уақытылы және дұрыс әрекет етудің маңыздылығы.

Бірінші көмек көрсету алгоритмдері: қан кету кезінде, есінен танып қалу кезінде, күйіктер кезінде, улану кезінде және т.б.

Қазақстан Республикасындағы буллингке қарсы іс-қимыл бойынша заңнамалық шаралар. Буллинг үшін жауапкершілік.

Теңгерімді тамақтану рационын құрастыру. Теңдестірілген тамақтанудың қағидалары. Диета құрастыру кезінде жас және дене ерекшеліктерін ескеру.

Зиянды әдеттердің алдын алу: мақсаттары мен міндеттері. Жасөспірімдер мен жастар арасында зиянды әдеттердің алдын алу шаралары.

«Экологиялық мәдениет» бөлімі.

1) Экологиялық жауапты мінез-құлық.

Су ресурстарын қорғау бойынша бастамалар.

Қалдықтарды өндеудің тұрақты даму мен экологияны жақсартуға қосқан үлесі. Қалдықтарды азайту. Табиғи ресурстарды үнемдеу. Ластануды азайту. Тұрақты даму принциптері. Жасыл экономика: жаңа жұмыс орындарын құру, эко-бизнес үшін мүмкіндіктер, халықтың экологиялық мәдениетін дамыту.

Қазақстандағы энергия тұтынудың экономикалық салдары. Қазақстандағы энергия тұтынудың экологиялық салдары.

2) Климаттың өзгеруіне қарсы күрес жүргізу.

Климаттың өзгеруінің негізгі проблемалары, онымен күресу шаралары. Көміртегі ізін азайту. Климаттың өзгеруіне қарсы жобалар.

«Этика және этикет» бөлімі.

1) Адалдық және жауапкершілік.

БЖБ мен ТЖБ жұмыстарын орындау және емтихан тапсыру кезінде академиялық адалдықтың негізгі қағидалары мен нормалары. Академиялық адалдықты бұзғаны үшін жауапкершілік.

2) Этносаралық өзара әрекеттестік этикасы.

«Жаһандану» ұғымы. Этносаралық өзара әрекеттестікті нығайтуға әсер ететін жаһандану факторлары. Біліммен, өнермен, дәстүрлермен алмасу арқылы мәдениеттердің байытылуы. Адам құқықтары, экология, білім беру мәселелері бойынша жаһандық бірлескен бастамалар.

Этносаралық өзара әрекеттестік маңызы. Этносаралық өзара әрекеттестіктің тарихтағы және бүгінгі күнгі жобалары, этносаралық келісімді нығайту, мәдени мұраны сақтау сияқты бастамалары және т.б.

«Мәдени мұра» ұғымының мәні. Мәдени мұраны сақтау. А.Байтұрсынұлының мәдени мұраның ұлттық болмысты сақтау мен нығайтудағы маңызы туралы идеялары. Қазақстанның мәдени мұрасын сақтау саласындағы мәдени саясаты. Қазақстан мәдени мұрасының сақталуына ЮНЕСКО-ның рөлі.

«Қаржылық сауаттылық» бөлімі.

1) Ақша: түрлері мен атқаратын қызметі, қарапайым төлем операциялары.

Төлем тәсілдері: қолма-қол ақша, банк карталары және мобильді төлемдер. Төлем тәсілдерінің артықшылықтары мен кемшіліктері. Әртүрлі төлем түрлерінің ынғайлылығы, қауіпсіздігі және тиімділігі. Қолма-қол ақша, карталар, мобильді төлемдер қолданған жөн болатын жағдайларды талдау. Карталар мен мобильді қосымшалар арқылы төлем жасау кезінде қауіпсіздік шаралары.

«Дропперлік» ұғымы, дропперліктен қорғану шаралары. Дропперлік үшін қылмыстық жауапкершілік.

2) Қаржыны жоспарлау және басқару.

Қаржылық қауіпсіздік қоры. Күтпеген шығындардың қаржылық жағдайға тигізетін ықпалын талдау.

Өз қаржыларын басқарудағы жеке тәжірибені талдау. Жеке бюджетті есепке алудың дәстүрлі және қазіргі заманғы тәсілдері.

Отбасы бюджетін басқаруда кредит пен қарыздардың әсерін түрлі қырынан талдау: кіріс пен шығын құрылымына ықпалы, қарыздық ауыртпалық пен қаржылық тәуекел деңгейі, болашақ қаржылық мүмкіндіктердің шектелуі.

«Инвестициялау» ұғымы. Инвестициялық қаржылық құралдар.

3) Қаржылық орта.

Қаржылық келісімшарттың негізгі параметрлері. Қаржылық келісімшартты зертеудің маңыздылығы.

Салық және олардың функциялары. Белгілі бір қызмет түрлеріне салықтық ынталандырулар мен шектеулер енгізу арқылы ықпал ету.

Жеке қаржылық деректерді қорғау шаралары.

«Медиасауаттылық» бөлімі.

1) Медиаконтент жасау және оны талдау.

Авторлық құқықтарды бұзу немесе басқа адамның контентін рұқсатсыз пайдалану бойынша құқықтық салдарлар. Медиаконтент жасауға қатысты этикалық нормалар. Жалған ақпарат тарату бойынша құқықтық салдарлар.

Цифрлық медианың қоғамдық пікір мен жеке сенімдер қалыптасудағы рөлі. Медиадағы манипуляциядан қорғану механизмдері.

Сенімді әрі тексерілген дереккөздерді қолдану арқылы медиаконтент жасау.

2) Цифрлық гигиена.

«Цифрлық этика» және «онлайн мәдениет» ұғымдары. Интернеттегі мінез-құлықтың репутация мен қатынастарға әсері. Интернет этикетінің принциптері. Цифрлық этиканы бұзудың салдары. Кибербуллинг және оның құрбандарға және қоғамға әсері. Интернетте қорлау және жеке деректерді таратуға қатысты құқықтық аспектілер.

3) Медианы саналы пайдалану

Медианы саналы пайдалану: қоғам мен тұлға үшін маңызы. Медианы саналы пайдалану тәсілдері.

Жасанды интеллекттің қолдану салалары. Жасанды интеллектіні қолданудағы этикалық қағидалары.

3-параграф. Оқу пәні бойынша күтілетін нәтижелерге бағдарланған оқу мақсаттары

17. Үлгілік оқу бағдарламасында оқытудың күтілетін нәтижелеріне жету оқу пәнінің мазмұнын айқындау үшін негіз болатын оқу мақсаттарымен қамтамасыз етіледі.

18. Негізгі орта білім беру мазмұнын игерудің күтілетін нәтижелері білім алушыда азаматтық-патриоттық, көшбасшылық, этикалық, әлеуметтік-адамгершілік, шығармашылық түйінді құзыреттерді және өзін-өзі ұйымдастыру дағдыларын қалыптастыруға бағдарланады.

19. Оқу мақсаттары бөлім бойынша әр сыныпқа берілген:

1) өмір сүру қауіпсіздігі:

Білім алушы білуі тиіс:					
Бөлімше	5-сынып	6-сынып	7-сынып	8-сынып	9-сынып
1.1 Үйде, мектепте, қоғамдық орындардағы (жолда) жеке	5.1.1.1 үйде/мектепте/қоғамдық орындарда қауіпсіз мінез-құлық әрекеттерінің жоспарын құрастыру	6.1.1.1 күнделікті жағдайларда ықтимал қауіптерді сипаттау және қауіпсіздік	7.1.1.1 қауіпті жағдайларды талдау және әрекет ету жоспарла	8.1.1.1 әртүрлі өмірлік жағдайларда (үй, мектеп және қоғамдық орындар	9.1.1.1 қауіпті жағдайларда тәуекелдер мен алдын алу жолдарын ескере

қауіпсіздік		әрекеттерінің алгоритмдерін әзірлеу	рын әзірлеу	үшін) қауіпсіздік жоспарларын әзірлеу	отырып, әрекеттерінің салдарын бағалау
5.1.1.2 төтенше жағдай (ТЖ) кезінде қауіпсіз мінез-құлық алгоритмін көрсету	6.1.1.2 ТЖ кезінде әрекеттердің бірізділігін түсіндіру	7.1.1.2 ТЖ кезінде іс-қимылдардың дұрыстығын бағалау	8.1.1.2 ТЖ кезіндегі іс-қимылдардың қателерін талдау және олардың алдын алу шараларын әзірлеу	9.1.1.2 ТЖ кезінде әрекет ету бойынша нұсқаулар әзірлеу	
5.1.1.3 шұғыл қызметтерді хабардар ету үшін зардап шеккен адамның жағдайын бағалау дағдыларын көрсету	6.1.1.3 жеңіл жарақаттар (жеңіл тілімдер, күйіктер, соғылулар) кезінде алғашқы көмек көрсету дағдыларын қолдану	7.1.1.3 жануарлардың тістеуі мен жәндіктердің шағуы жағдайында алғашқы көмек көрсету дағдыларын қолдану	8.1.1.3 қан кету мен есінен танып қалу жағдайында алғашқы көмек көрсету дағдыларын қолдану	9.1.1.3 әртүрлі жағдайларда өзіңізге және басқаларға алғашқы көмек көрсету алгоритмін ұсыну	
5.1.1.4 зорлық-зомбылық қауіпі туындаған жағдайда өзінің мінез-құлқын модельдеу	6.1.1.4 буллинг түрлерінің белгілерін ажыратып, қауіпсіз мінез-құлықты модельдеу	7.1.1.4 өмір мен денсаулыққа қауіп-қатер туындаған жағдайда қауіпсіз мінез-құлықты	8.1.1.4 зорлық-зомбылықсыз, жағымды мектеп ортасын дамыту шараларын	9.1.1.4 мектептегі буллинг үшін әкімшілік және қылмыстық жауапкершілік	

			модельде у	модельде у	шаралары н талдау
	5.1.1.5 ағзадағы көмірсулар, ақуыздар, майлар, дәрумендердің маңызын сипаттау	6.1.1.5 азық-түліктерде жасырын қант пен зиянды қоспаларды анықтау	7.1.1.5 дұрыс тамақтану ережелерін түсіну	8.1.1.5 тамақтану әдеттерін бағалау және денсаулықты нығайту үшін оларды түзету	9.1.1.5 денсаулықты сақтау үшін теңдестірілген диетаны әзірлеу
	5.1.1.6 денсаулық пен жалпы хал-жағдай үшін дұрыс дене сымбатының маңыздылығын түсіндіру	6.1.1.6 дене жаттығулардың және олардың болмауының ағзаға әсерін талдау	7.1.1.6 дене саулығын нығайту жолдарын ұсыну	8.1.1.6 зиянды әдеттердің денсаулығына әсерін талдау	9.1.1.6 білім алушылар арасында зиянды әдеттердің алдын алу шараларын әзірлеу

2) экологиялық мәдениет:

Білім алушы білуі тиіс:					
Бөлімше	5-сынып	6-сынып	7-сынып	8-сынып	9-сынып
2.1 Экологиялық жауапты мінез-құлық	5.2.1.1 су ресурстарын пайдалану мәселелерінде жеке жауапкершіліктің маңыздылығын түсіну	6.2.1.1 судың ластануының адам денсаулығы мен қоршаған ортаға әсерін бағалау	7.2.1.1 су ресурстарын тиімді пайдаланудың және оларды ластанудан қорғаудың маңыздылығын түсіндіру	8.2.1.1 судың ластану себептерін талдау, оны тиімді пайдалану үшін шешу жолдарын ұсыну	9.2.1.1 судың сапасы мен су ресурстарының қауіпсіздігін арттыруға бағытталған бастамаларды ұсыну
	5.2.1.2 биологиялық ыдырайтын және	6.2.1.2 қауіпсіз және уытты	7.2.1.2 қалдық шикізатты қайта өңдеу	8.2.1.2 қайта өңдеудің экологияға	9.2.1.2 қайта өңдеудің тұрақты

	ыдырамайтын қалдықтарды сипаттау	(қауіпті) қалдықтарды, қайта өңдеуге жататын қалдықтарды ажырату	процестерін және материалдарды тиімді қайта пайдалану мысалдарын талдау	а және ресурстарды үнемдеуге әсерін бағалау	дамуға қосқан үлесін талдау
	5.2.1.3 энергияны үнемдеудің маңыздылығын түсіндіру және оны күнделікті өмірде тиімді қолдану дағдыларын қалыптастыру	6.2.1.3 Қазақстандағы энергия көздерін анықтау, олардың маңыздылығын түсіну	7.2.1.3 жаңартылатын энергияның негізгі түрлері мен маңыздылығын талдау	8.2.1.3 энергия шығынын азайту бойынша бастамаларды ұсыну	9.2.1.3 энергия тұтынудың экономикалық және экологиялық салдарын бағалап, аймақтың тұрақты дамуы үшін шешімдер ұсыну
2.2 Климаттың өзгеруіне қарсы күрес жүргізу	5.2.2.1 парниктік газдардың шығарындыларының климаттың өзгеруіне әсерін түсіндіру	6.2.2.1 жаһандық, ұлттық, жергілікті және жеке деңгейде климаттың өзгеруіне әсер ететін адам әрекетінің түрлерін талдау	7.2.2.1 климат өзгеруінің экологиялық, әлеуметтік, мәдени және экономикалық салдарларын талдау	8.2.2.1 Қазақстандағы климат өзгеруіне қарсы күрес шараларын талдау	9.2.2.1 климат өзгеруіне қарсы күрес жүргізу жобаларын әзірлеу

3) этика және этикет:

Білім алушы білуі тиіс:					
Бөлімше	5-сынып	6-сынып	7-сынып	8-сынып	9-сынып

3.1 Адалдық және жауапкер шілік	5.3.1.1 күнделікті өмірде адалдық пен сыйласты қтың мәнін түсіндіру	6.3.1.1 өз әрекеттері үшін жеке жауапкерші ліктің маңыздылы ғын бағалау	7.3.1.1 оқу және зерттеу іс- әрекетінде ақпаратты фальсифика циялау мен бұрмалауды ң салдарын бағалау	8.3.1.1 оқу тапсырмала рын, жобаларды орындауда академиялы қ адалдық нормалары н сақтаудың маңыздылы ғын талдау	9.3.1.1 БЖБ, ТЖБ орындауда және емтиханда р да академиял ық адалдық нормалар ын сақтаудың маңыздыл ығын талдау
3.2 Этносара лық өзара әрекеттес тік этикасы	5.3.2.1 құрметке негізделге н қарым- қатынас ережелері н қолдану	6.3.2.1 қарым- қатынаста белсенді тындау дағдыларын қолдану	7.3.2.1 дәлелді пікірталас жүргізу	8.3.2.1 рухани құндылықт ардың этносаралы қ өзара әрекеттесті кті нығайтудағ ы рөлін талдау	9.3.2.1 жаһандану дың этносарал ық өзара әрекеттест ікті нығайтуға әсерін сыни тұрғыдан талдау
	5.3.2.2 бірлескен жұмыс кезінде әртүрлі пікірлерге құрметпен қараудың маңыздыл ығын түсіндіру	6.3.2.2 әртүрлі көзқарастар ды талдау, салыстыру, құрдастард ың пікірлерін құрметтей отырып қарым- қатынас жасау	7.3.2.2 көпұлтты қоғамда жағымды этномәдени өзара әрекеттесуді ң мысалдарын сипаттау	8.3.2.2 этносаралы қ өзара әрекеттесті кті нығайтуға бағытталға н бастамалар ды талдау	9.3.2.2 этносарал ық өзара әрекеттест ікті дамыту бойынша жобалард ы әзірлеу
	5.3.2.3 Қазақстан ның көпұлтты	6.3.2.3 Қазақстан халықтарын ың мәдени	7.3.2.3 этномәдени алмасудың маңыздылығы	8.3.2.3 этносаралы қ өзара әрекеттесті	9.3.2.3 қоғам үшін мәдени

	қоғамының ерекшеліктерін анықтау	дәстүрлерінің маңызын талдау	ын және оның қоғамға әсерін түсіндіру	кті дамытудағы өнердің рөлін талдау	мұраны сақтаудың маңыздылығын бағалау
--	----------------------------------	------------------------------	---------------------------------------	-------------------------------------	---------------------------------------

4) қаржылық сауаттылық:

Білім алушы білуі тиіс:					
Бөлімше	5-сынып	6-сынып	7-сынып	8-сынып	9-сынып
4.1 Ақша: түрлері мен атқаратын қызметі, қарапайым төлем операциялары	5.4.1.1 ақшаның негізгі түрлерін (қолма-қол, қолма-қол емес) және олардың күнделікті өмірдегі маңызын анықтау	6.4.1.1 сатып алулар мен төлем жасау кезінде банк карталарын пайдалану үдерісін сипаттау	7.4.1.1 «банк шоты» ұғымын және оның функцияларын түсіндіру	8.4.1.1 валюта айырбастау кезінде есептеулер жүргізу	9.4.1.1 әртүрлі төлем түрлерінің (қолма-қол ақша, карталар, мобильді төлемдер) артықшылықтары мен кемшіліктерін талдау
	5.4.1.2 қолма-қол ақша мен банк карталарының қалай және қай жерде қолданылатынын түсіндіру	6.4.1.2 чектің негізгі элементтерін (сомасы, күні, сатып алынған тауар сипаттамасы) және олардың мәнін анықтау	7.4.1.2 банк ұсыныстарын сыни тұрғыдан бағалап, карталар мен шоттар бойынша тиімді тарифтерді таңдау	8.4.1.2 банк карталарын қауіпсіз пайдалану қағидаларын талдау	9.4.1.2 банк шоттарын алаяқтық мақсатта пайдаланудың салдарын талдау
4.2 Қаржыны жоспарлау және басқару	5.4.2.1 негізгі кіріс көздерін анықтау (қалта ақшасы, сыйлықтар,	6.4.2.1 болжанған кірістер мен шығындарды ескере отырып,	7.4.2.1 қысқа мерзімді мақсатқа қол жеткізу үшін	8.4.2.1 қаржылық жағдайдың маңыздылығын және оның табыстар,	9.4.2.1 күтпеген шығындардың қаржылық жағдайға әсерін

	ата-анаға көмек) және оларды шығындардан ажырату	бір аптаға арналған жеке бюджет құрастыру	жинақтау жоспарын әзірлеу	шығындар және жинақтармен байланысын талдау	бағалап, қаржылық тұрақтылық үшін резервтік қор құру
	5.4.2.2 жеке шығындарды үнемі есепке алудың маңыздылығын түсіндіру	6.4.2.2 жеке бюджетті бақылау үшін кестелер немесе қосымшаларды пайдалану	7.4.2.2 қажетсіз немесе артық шығындарды анықтау үшін жеке шығындарды талдау	8.4.2.2 бюджетті басқарудағы тұрақты және ауыспалы шығындардың айырмашылығын талдау	9.4.2.2 қаржыны есепке алудың әртүрлі әдістерін салыстыру, олардың әртүрлі өмірлік жағдайларда тиімділігін бағалау
	5.4.2.3 отбасының негізгі кірістері мен шығындарын (жалақы, коммуналдық төлемдер, сатып алулар) анықтау	6.4.2.3 міндетті және міндетті емес шығындарды талдау негізінде отбасының бюджетін құру	7.4.2.3 отбасы үшін үнемдеу стратегияларын әзірлеу (электр энергиясына шығындарды азайту, ірі сатып алуларды жоспарлау)	8.4.2.3 отбасы бюджетінің кірістердің өзгеруі немесе экономикалық факторлардан (инфляция, девальвация) шығындардың ұлғаюына тәуелділігін талдау	9.4.2.3 кредиттермен қарыздардың отбасы бюджетіне әсерін талдау
	5.4.2.4 «тәуекел» ұғымының күнделікті өмірдегі мәнін және оны болдырмауд	6.4.2.4 ұзақ мерзімді мақсаттар үшін жинақтау жоспарын құру және	7.4.2.4 қаржылық шығындардан қорғаудың тәсілі ретінде сақтандыр	8.4.2.4 әртүрлі қаржылық өнімдердің негізгі артықшылықтары мен	9.4.2.4 қаржылық құралдарға инвестиция салудың пайдасы мен

	ың тәсілдерін түсіндіру	оларды жүзеге асыруға байланыст ы ықтимал тәуекелде рді талдау	удың маңыздыл ығын түсіну	кемшіліктер ін талдау	тәуекелдері н талдау
4.3 Қаржылы қ орта	5.4.3.1 тұтынушыл ардың негізгі құқықтарын түсіну (тауарды қайтару құқығы, тауар немесе қызмет туралы ақпарат алу)	6.4.3.1 «баға» терминіні ң мәнін және оның өзгеруіне әсер ететін факторлар ды (сұраныс пен ұсыныс) түсіндіру	7.4.3.1 «банк мөлшерле месі» ұғымын және оның жинақ пен кредиттерг е әсерін түсіндіру	8.4.3.1 тұтынушы ретінде өз құқықтарын қорғау үшін әрекет ету алгоритмін талдау	9.4.3.1 келісім- шарттардың (депозиттік, кредиттік) шарттарын және жарнамалық материалда рды тұтынушыл ардың құқықтарын қорғау туралы заңға сәйкестігін талдау
	5.4.3.2 салықтарды ң мәні мен олардың қажеттілігін түсіну	6.4.3.2 әлеуметтік жеңілдікте рдің (тегін білім беру, медицина лық қызметтер) мәні мен олардың қажеттіліг ін түсіну	7.4.3.2 азаматтард ы зейнетақы мен қамтамасы з етудің негізгі қағидалар ын түсіну	8.4.3.2 стартаптард ы қолдаудың мемлекеттік шараларын талдау	9.4.3.2 салықтарды ң мемлекеттік бюджетті қалыптасты руға қалай әсер ететінін талдау
	5.4.3.3 жеке қаржылық ақпаратты қорғаудың маңыздылы ғын түсіну, қаржылық	6.4.3.3 интернет- дүкендерд ен тауар сатып алу кезінде банк карталары	7.4.3.3 күмәнді қаржылық ұсыныстар мен қауіпсіз әрекет ету	8.4.3.3 қаржылық қосымшала р мен сервистерді ң сенімділігін оларды	9.4.3.3 цифрлық ортада қаржылық ақпаратты қорғау шараларын ұсыну

	алаяқтықтың белгілерін ажырату	н қауіпсіз пайдалану маңыздылығын түсіну	тәсілдерін талдау	қолданар алдында талдау	
--	--------------------------------	--	-------------------	-------------------------	--

5) медиасауаттылық:

Білім алушы білуі тиіс:					
Бөлімше	5-сынып	6-сынып	7-сынып	8-сынып	9-сынып
5.1 Медиаконтент жасау және оны талдау	5.5.1.1 әзірленген медиаконтент шыншыл және басқа адамдарға құрметпен қарауы керектігін түсіну	6.5.1.1 жеке деректердің құпиялылығының маңыздылығын түсіну және медиаконтент жасауда оларды қорғау ережелерін (мысалы, фото/бейнеде бет-әлпетті, есімдерді, геолокацияны жасыру) қолдану	7.5.1.1 авторлық құқықтың негізгі талаптарын түсіндіру және оларды жасалып жатқан медиаконтенте үшінші тарап материалдарын пайдалану кезінде қолдану	8.5.1.1 жалған және шынайы ақпаратты ажырату, медиаконтент жасауда дезинформациядан сақтану жолдарын ұсыну	9.5.1.1 авторлық құқықтар мен этикалық нормаларды бұзу, медиаконтент жасау кезінде дезинформацияға жол бергені үшін құқықтық шараларды талдау
	5.5.1.2 медиаконтенттегі (жаңалықтар, жарнама) фактілер мен пікірлерді ажырату	6.5.1.2 медиаконтенттің құрылымын талдап, оның мақсатын және мақсатты аудитория	7.5.1.2 ақпараттың дәлдігі мен сенімділігін бағалау үшін оны әртүрлі дереккөздерден салыстыру	8.5.1.2 манипуляциялық техникаларды анықтау үшін медиаконтентті сыни тұрғыдан талдау	9.5.1.2 цифрлық медианың қоғамдық пікір мен жеке көзқарастарға әсерін бағалау

		сын анықтау			
	5.5.1.3 сенімді және сенімсіз ақпарат көздерін ажырату	6.5.1.3 интернет-дереккөздерінде мисинформация мен дезинформацияны анықтау	7.5.1.3 медиаконтенттегі ағат пікір белгілерін анықтап, оның адамның қабылдауына әсерін талдау	8.5.1.3 интернет-көздерінен алынған ақпаратты талдау үшін фактілерді тексеру құралдарын пайдалану	9.5.1.3 қолданылған материалдар мен дереккөздерді сыни талдау негізінде медиаконтент әзірлеу
5.2 Цифрлық гигиена	5.5.2.1 интернетте жеке ақпаратты қорғаудың маңыздылығын түсіну, күдікті хабарламалар мен сайттардың белгілерін анықтау	6.5.2.1 әлеуметтік желілерде жауапкершілікті мінез-құлықтың маңыздылығын бағалау	7.5.2.1 интернеттегі әрекеттердің цифрлық із қалдырып, жеке беделге қалай әсер ететінін талдау	8.5.2.1 қоғамдық Wi-Fi желілерін пайдалану мен байланысты қауіптерді бағалау, цифрлық құрылғыларды қауіпсіз пайдаланудың ережелерін әзірлеу	9.5.2.1 интернетті қауіпсіз және этикалық пайдалану ережелерін әзірлеу
5.3 Медианы саналы пайдалану	5.5.3.1 ойын-сауық, білім беру және жарнамалық медиаконтент арасындағы айырмашылықтарды анықтау	6.5.3.1 медианың көңіл-күйге, мінез-құлқына және әлемді қабылдауына әсерін бағалау	7.5.3.1 медиаплатформалардың таңдауларды қалай қалыптастыратынын талдау, медианы саналы таңдаудың маңыздылығын түсіну	8.5.3.1 медианың қоғамдық пікірге және өз сенімдерін ықпалын талдау	9.5.3.1 медианы қауіпсіз және саналы тұтыну бойынша ұсыныстарды әзірлеу
	5.5.3.2	6.5.3.2	7.5.3.2	8.5.3.2	9.5.3.2

	мектеп тапсырмаларын орындау және жаңа тақырыптарды игеру үшін білім беру платформалары мен қосымшаларын қолдану	оқу тапсырмалары мен жобалары үшін ақпаратты онлайн энциклопедиялар, оқу видеолары және цифрлық кітапханаларды пайдалану	зерттеу және жобалау жұмыстары үшін интернет көздерінен алынған ақпаратты сыни тұрғыда бағалау	оқу іс-әрекетінде жасанды интеллектің мүмкіндіктері мен шектеулерін талдау	оқу жобаларында жасанды интеллектің пайдалануды этикалық нормалар мен академиялық адалдық тұрғысынан сыни тұрғыдан бағалау
--	--	--	--	--	--

Оқу мақсаттары кодпен белгіленеді. Кодтық белгідегі бірінші цифр сыныпты, екінші және үшінші цифрлар бөлім мен бөлімшені, төртінші цифр оқу мақсатының реттік нөмірін көрсетеді. Мысалы, 7.2.1.2 кодында «7» сынып, «2» бөлім, «1» бөлімше, «2» оқу мақсатының реттік саны.

20. Бөлімді және тақырыптарды оқытуға арналған сағат санын педагог бөледі.

21. Осы оқу бағдарламасы негізгі орта білім беру деңгейінің 5-9-сыныптарына арналған «Жаһандық құзыреттер» оқу пәні бойынша үлгілік оқу бағдарламасын іске асыру жөніндегі ұзақ мерзімді жоспарына сәйкес жүзеге асырылады.

4-параграф. Негізгі орта білім беру деңгейінің 5-9-сыныптарына арналған «Жаһандық құзыреттер» оқу пәні бойынша үлгілік оқу бағдарламасын іске асыру жөніндегі ұзақ мерзімді жоспар

1) 5-сынып:

Бөлімше	Тақырып	Оқу мақсаттары
1-тоқсан		
1.1 Үйде, мектепте, қоғамдық орындардағы (жолда) жеке	Күнделікті өмірдегі қауіпсіздік: ережелер мен әрекет алгоритмдері	5.1.1.1 үйде/мектепте/қоғамдық орындарда қауіпсіз мінез-құлық әрекеттерінің жоспарын құрастыру
	ТЖ кезіндегі қауіпсіз мінез-құлық	5.1.1.2 төтенше жағдай (ТЖ) кезінде қауіпсіз мінез-құлық алгоритмін

қауіпсіздік		көрсету
	Зардап шеккен адамның жағдайын қалай дұрыс бағалап, көмек шақыру керек?	5.1.1.3 шұғыл қызметтерді хабардар ету үшін зардап шеккен адамның жағдайын бағалау дағдыларын көрсету
	Зорлық-зомбылық қаупі кезінде әрекет ету алгоритмдері: өзіңізді қалай қорғауға болады?	5.1.1.4 зорлық-зомбылық қаупі туындаған жағдайда өзінің мінез-құлқын модельдеу
	Күш-қуаттың, дені саулылықтың негізгі көзі – дұрыс тамақтану	5.1.1.5 ағзадағы көмірсулар, ақуыздар, майлар, дәрумендердің маңызын сипаттау
	Дене сымбаты – денсаулық пен сенімділікке апарар жол	5.1.1.6 денсаулық пен жалпы хал-жағдай үшін дұрыс дене сымбатының маңыздылығын түсіндіру
2-тоқсан		
2.1 Экологиялық жауапты мінез-құлық	Суды үнемдеу – әр адамның міндеті	5.2.1.1 су ресурстарын пайдалану мәселелерінде жеке жауапкершіліктің маңыздылығын түсіну
	Әртүрлі қалдықтардың экологияға әсері қандай?	5.2.1.2 биологиялық ыдырайтын және ыдырамайтын қалдықтарды сипаттау
	Энергияны неге және қалай үнемдеу керек?	5.2.1.3 энергияны үнемдеудің маңыздылығын түсіндіру және оны күнделікті өмірде тиімді қолдану дағдыларын қалыптастыру
2.2 Климаттың өзгеруіне қарсы күрес жүргізу	Парникті газдар климаттың өзгеруіне қалай әсер етеді?	5.2.2.1 парниктік газдардың шығарындыларының климаттың өзгеруіне әсерін түсіндіру
3.1 Адалдық және жауапкершілік	Жақсы болу өзіңнен	5.3.1.1 күнделікті өмірде адалдық пен сыйластықтың мәнін түсіндіру
3.2 Этносаралық өзара әрекеттестік этикасы	Диалог құрметтеуден басталады	5.3.2.1 құрметке негізделген қарым-қатынас ережелерін қолдану
	Әртүрлі пікірлер – бір шешім	5.3.2.2 бірлескен жұмыс кезінде әртүрлі пікірлерге құрметпен қараудың маңыздылығын түсіндіру
	Бір шаңырақ астында	5.3.2.3 Қазақстанның көпұлтты қоғамының ерекшеліктерін анықтау
3-тоқсан		
4.1 Ақша: түрлері мен атқаратын	Күнделікті өмірдегі ақшаның рөлі	5.4.1.1 ақшаның негізгі түрлерін (қолма-қол, қолма-қол емес) және олардың күнделікті өмірдегі маңызын

қызметі, қарапайым төлем операциялары		анықтау
	Сатып алу кезінде төлемді қалай жүргіземіз?	5.4.1.2 қолма-қол ақша мен банк карталарының қалай және қай жерде қолданылатынын түсіндіру
4.2 Қаржыны жоспарлау және басқару	Кірістер мен шығындар туралы не білу қажет?	5.4.2.1 негізгі кіріс көздерін анықтау (қалта ақшасы, сыйлықтар, ата-анаға көмек) және оларды шығындардан ажырату
	Шығындарды есептеуді үйренейік	5.4.2.2 жеке шығындарды үнемі есепке алудың маңыздылығын түсіндіру
	Отбасы бюджеті дегеніміз не?	5.4.2.3 отбасының негізгі кірістері мен шығындарын (жалақы, коммуналдық төлемдер, сатып алулар) анықтау
	Қаржылық тәуекелді қалай болдырмауға болады?	5.4.2.4 «тәуекел» ұғымының күнделікті өмірдегі мәнін және оны болдырмаудың тәсілдерін түсіндіру
4.3 Қаржылық орта	Тұтынушы ретіндегі менің құқықтарым	5.4.3.1 тұтынушылардың негізгі құқықтарын түсіну (тауарды қайтару құқығы, тауар немесе қызмет туралы ақпарат алу)
	Салық дегеніміз не?	5.4.3.2 салықтардың мәні мен олардың қажеттілігін түсіну
	Алаяқтардан қалай сақтануға болады?	5.4.3.3 жеке қаржылық ақпаратты қорғаудың маңыздылығын түсіну, қаржылық алаяқтықтың белгілерін ажырату
4-тоқсан		
5.1 Медиаконтент жасау және оны талдау	Медиаконтентті жасау әдебі	5.5.1.1 әзірленген медиаконтент шыншыл және басқа адамдарға құрметпен қарауы керектігін түсіну
	Факті мен пікір айырмашылығы неде?	5.5.1.2 медиаконтенттегі (жаңалықтар, жарнама) фактілер мен пікірлерді ажырату
	Ақпараттың сенімділігін қалай тексеру керек?	5.5.1.3 сенімді және сенімсіз ақпарат көздерін ажырату
5.2 Цифрлық гигиена	Интернетте жеке мәліметтерді қалай қорғаймыз?	5.5.2.1 интернетте жеке ақпаратты қорғаудың маңыздылығын түсіну, күдікті хабарламалар мен сайттардың белгілерін анықтау
5.3 Медианы саналы пайдалану	Медиаконтент түрлері	5.5.3.1 ойын-сауық, білім беру және жарнамалық медиаконтент арасындағы айырмашылықтарды анықтау

	Білім беру платформалары туралы не білу керек?	5.5.3.2 мектеп тапсырмаларын орындау және жаңа тақырыптарды игеру үшін білім беру платформалары мен қосымшаларын қолдану
--	--	--

2) 6 сынып:

Бөлім	Тақырып	Оқу мақсаттары
1-тоқсан		
1.1 Үйде, мектепте, қоғамдық орындардағы (жолда) жеке қауіпсіздік	Қауіптен қалай қорғануға болады?	6.1.1.1 күнделікті жағдайларда ықтимал қауіптерді сипаттау және қауіпсіздік әрекеттерінің алгоритмдерін әзірлеу
	Төтенше жағдайларда қалай әрекет ету керек?	6.1.1.2 ТЖ кезінде әрекеттердің бірізділігін түсіндіру
	Жарақат алған жағдайда алғашқы көмек	6.1.1.3 жеңіл жарақаттар (жеңіл тілімдер, күйіктер, соғылулар) кезінде алғашқы көмек көрсету дағдыларын қолдану
	Буллингтен қалай сақтануға болады?	6.1.1.4 буллинг түрлерінің белгілерін ажыратып, қауіпсіз мінез-құлықты модельдеу
	Азық-түліктегі зиянды қоспалардан қалай сақтануға болады?	6.1.1.5 азық-түліктерде жасырын қант пен зиянды қоспаларды анықтау
	Дене белсенділігінің маңызы неде?	6.1.1.6 дене жаттығулардың және олардың болмауының ағзаға әсерін талдау
2-тоқсан		
2.1 Экологиялық жауапты мінез-құлық	Су ластануының біздің өмірімізге әсері қандай?	6.2.1.1 судың ластануының адам денсаулығы мен қоршаған ортаға әсерін бағалау
	Қандай қалдықтарды қайта өңдеуге болады?	6.2.1.2 қауіпсіз және уытты (қауіпті) қалдықтарды, қайта өңдеуге жататын қалдықтарды ажырату
	Қазақстанда қандай энергия көздері бар?	6.2.1.3 Қазақстандағы энергия көздерін анықтау, олардың маңыздылығын түсіну
2.2 Климаттың өзгеруіне қарсы күрес жүргізу	Адамның әрекеті климатқа қалай әсер етеді?	6.2.2.1 жаһандық, ұлттық, жергілікті және жеке деңгейде климаттың өзгеруіне әсер ететін адам әрекетінің түрлерін талдау
3.1 Адалдық және жауапкершілік	Менің шешімдерім – менің жауапкершілігім	6.3.1.1 өз әрекеттері үшін жеке жауапкершіліктің маңыздылығын бағалау

3.2 Этносаралық өзара әрекеттестік этикасы	Тыңдауды және естуді үйренудің жолдары	6.3.2.1 қарым-қатынаста белсенді тыңдау дағдыларын қолдану
	Өзіңе және өзгелерге құрметпен қара	6.3.2.2 әртүрлі көзқарастарды талдау, салыстыру, құрдастардың пікірлерін құрметтей отырып қарым-қатынас жасау
	Қазақстан халықтарының мәдениеті мен дәстүрлері	6.3.2.3 Қазақстан халықтарының мәдени дәстүрлерінің маңызын талдау
3-тоқсан		
4.1 Ақша: түрлері мен атқаратын қызметі, қарапайым төлем операциялары	Картаны қалай пайдалану керек?	6.4.1.1 сатып алулар мен төлем жасау кезінде банк карталарын пайдалану үдерісін сипаттау
	Чек туралы не білу маңызды?	6.4.1.2 чектің негізгі элементтерін (сомасы, күні, сатып алынған тауар сипаттамасы) және олардың мәнін анықтау
4.2 Қаржыны жоспарлау және басқару	Аптаға бюджет жоспарлау	6.4.2.1 болжанған кірістер мен шығындарды ескере отырып, бір аптаға арналған жеке бюджет құрастыру
	Қажетсіз шығындардан қалай сақтанамыз?	6.4.2.2 жеке бюджетті бақылау үшін кестелер немесе қосымшаларды пайдалану
	Отбасылық бюджет шығындарын бөлу	6.4.2.3 міндетті және міндетті емес шығындарды талдау негізінде отбасының бюджетін құру
	Жинақтарды қалай жоспарлаймыз?	6.4.2.4 ұзақ мерзімді мақсаттар үшін жинақтау жоспарын құру және оларды жүзеге асыруға байланысты ықтимал тәуекелдерді талдау
4.3 Қаржылық орта	Тауарлар мен қызметтердің бағасы неге байланысты?	6.4.3.1 «баға» терминінің мәнін және оның өзгеруіне әсер ететін факторларды (сұраныс пен ұсыныс) түсіндіру
	Әлеуметтік жеңілдіктер не үшін жасалады?	6.4.3.2 әлеуметтік жеңілдіктердің (тегін білім беру, медициналық қызметтер) мәні мен олардың қажеттілігін түсіну
	Қауіпсіз онлайн сатып алу	6.4.3.3 интернет-дүкендерден тауар сатып алу кезінде банк карталарын қауіпсіз пайдалану маңыздылығын түсіну
4-тоқсан		
5.1	Неліктен басқа адамның	6.5.1.1 жеке деректердің

Медиаконтент жасау және оны талдау	жеке деректерін таратпау керек?	құпиялылығының маңыздылығын түсіну және медиаконтент жасауда оларды қорғау ережелерін (мысалы, фото/бейнеде бет-әлпетті, есімдерді, геолокацияны жасыру) қолдану
	Медиаконтент кімге арналғанын қалай білуге болады?	6.5.1.2 медиаконтенттің құрылымын талдап, оның мақсатын және мақсатты аудиториясын анықтау
	Ақпарат неге бұрмаланады?	6.5.1.3 интернет-дереккөздерінде мисинформация мен дезинформацияны анықтау
5.2 Цифрлық гигиена	Әлеуметтік желілерде қауіпсіздік пен сыйластық	6.5.2.1 әлеуметтік желілерде жауапкершілікті мінез-құлықтың маңыздылығын бағалау
5.3 Медианы саналы пайдалану	Медиаконтент әлемді қабылдауға қалай әсер етеді?	6.5.3.1 медианың көңіл-күйге, мінез-құлқына және әлемді қабылдауына әсерін бағалау
	Онлайн энциклопедиялар мен цифрлық кітапханаларды пайдалану	6.5.3.2 оқу тапсырмалары мен жобалары үшін ақпаратты онлайн энциклопедиялар, оқу видеолары және цифрлық кітапханаларды пайдалану

3) 7-сынып:

Бөлім	Тақырып	Оқу мақсаттары
1-тоқсан		
1.1 Үйде, мектепте, қоғамдық орындардағы (жолда) жеке қауіпсіздік	Қауіпті жағдайларда әрекет ету жоспары	7.1.1.1 қауіпті жағдайларды талдау және әрекет ету жоспарларын әзірлеу
	ТЖ кезінде қалай әрекет ету керек?	7.1.1.2 ТЖ кезінде іс-қимылдардың дұрыстығын бағалау
	Жануарлар тістеуі мен жәндіктердің шағуы жағдайында алғашқы көмек көрсету	7.1.1.3 жануарлардың тістеуі мен жәндіктердің шағуы жағдайында алғашқы көмек көрсету дағдыларын қолдану
	Өмір мен денсаулыққа қауіп төнгенде не істеу қажет?	7.1.1.4 өмір мен денсаулыққа қауіп-қатер туындаған жағдайда қауіпсіз мінез-құлықты модельдеу
	Дұрыс тамақтану	7.1.1.5 дұрыс тамақтану ережелерін түсіну
	Денсаулықты қалай жақсартуға болады?	7.1.1.6 дене саулығын нығайту жолдарын ұсыну
2-тоқсан		
2.1	Таза су – өмірдің тірегі	7.2.1.1 су ресурстарын тиімді

Экологиялық жауапты мінез-құлық		пайдаланудың және оларды ластанудан қорғаудың маңыздылығын түсіндіру
	Қоқысты қайта өңдеу экологияға қалай әсер етеді?	7.2.1.2 қалдық шикізатты қайта өңдеу процестерін және материалдарды тиімді қайта пайдалану мысалдарын талдау
	Жаңартылатын энергия көздері – болашақтың энергиясы	7.2.1.3 жаңартылатын энергияның негізгі түрлері мен маңыздылығын талдау
2.2 Климаттың өзгеруіне қарсы күрес жүргізу	Климат өзгерісі және оның салдарлары	7.2.2.1 климат өзгеруінің экологиялық, әлеуметтік, мәдени және экономикалық салдарларын талдау
3.1. Адалдық және жауапкершілік	Академиялық адалдықтың маңызы неде?	7.3.1.1 оқу және зерттеу іс-әрекетінде ақпаратты фальсификациялау мен бұрмалаудың салдарын бағалау
3.2 Этносаралық өзара әрекеттестік этикасы	Пікірталаста көзқарасты қалай дәлелдейміз?	7.3.2.1 дәлелді пікірталас жүргізу
	Диаспоралардың этномәдени қарым-қатынастағы рөлі	7.3.2.2 көпұлтты қоғамда жағымды этномәдени өзара әрекеттесудің мысалдарын сипаттау
	Қазақстандағы этномәдени байланыстардың тарихы мен бүгіні	7.3.2.3 этномәдени алмасудың маңыздылығын және оның қоғамға әсерін түсіндіру
3-тоқсан		
4.1 Ақша: түрлері мен атқаратын қызметі, қарапайым төлем операциялары	Банк есепшотты қалай пайдаланамыз?	7.4.1.1 «банк шоты» ұғымын және оның функцияларын түсіндіру
	Тиімді банк ұсыныстарын қалай таңдаймыз?	7.4.1.2 банк ұсыныстарын сыни тұрғыдан бағалап, карталар мен шоттар бойынша тиімді тарифтерді таңдау
4.2 Қаржыны жоспарлау және басқару	Қажетті соманы қалай жинауға болады?	7.4.2.1 қысқа мерзімді мақсатқа қол жеткізу үшін жинақтау жоспарын әзірлеу
	Қаржыны есепке алу үшін цифрлық құралдар	7.4.2.2 қажетсіз немесе артық шығындарды анықтау үшін жеке шығындарды талдау
	Отбасы бюджетін үнемдеу стратегиялары	7.4.2.3 отбасы үшін үнемдеу стратегияларын әзірлеу (электр энергиясына шығындарды азайту, ірі сатып алуларды жоспарлау)
	Сақтандыру ақша мен	7.4.2.4 қаржылық шығындардан

	мүлікті қорғауға қалай көмектеседі?	қорғаудың тәсілі ретінде сақтандырудың маңыздылығын түсіну
4.3 Қаржылық орта	Банк мөлшерлемесінің жинақтар мен кредиттерге әсері	7.4.3.1 «банк мөлшерлемесі» ұғымын және оның жинақ пен кредиттерге әсерін түсіндіру
	Қазақстанда зейнетақы қалай қалыптасады?	7.4.3.2 азаматтарды зейнетақымен қамтамасыз етудің негізгі қағидаларын түсіну
	Жалған қаржылық ұсыныстарды қалай анықтаймыз?	7.4.3.3 күмәнді қаржылық ұсыныстармен қауіпсіз әрекет ету тәсілдерін талдау
4-тоқсан		
5.1 Медиаконтент жасау және оны талдау	Контентті жасау кезінде авторлық құқық нормалары	7.5.1.1 авторлық құқықтың негізгі талаптарын түсіндіру және оларды жасалып жатқан медиаконтентте үшінші тарап материалдарын пайдалану кезінде қолдану
	Дереккөздің сенімділігін қалай анықтауға болады?	7.5.1.2 ақпараттың дәлдігі мен сенімділігін бағалау үшін оны әртүрлі дереккөздерден салыстыру
	Медиаконтенттегі ағат пікір белгілері	7.5.1.3 медиаконтенттегі ағат пікір белгілерін анықтап, оның адамның қабылдауына әсерін талдау
5.2 Цифрлық гигиена	Медиадағы жеке жауапкершілік	7.5.2.1 интернеттегі әрекеттердің цифрлық із қалдырып, жеке беделге қалай әсер ететінін талдау
5.3 Медианы саналы пайдалану	Медиаплатформалар біздің таңдауларымызға қалай әсер етеді?	7.5.3.1 медиаплатформалардың таңдауларды қалай қалыптастыратынын талдау, медианы саналы таңдаудың маңыздылығын түсіну
	Сенімді дереккөздерді қалай таңдауға болады?	7.5.3.2 зерттеу және жобалау жұмыстары үшін интернет көздерінен алынған ақпаратты сыни тұрғыда бағалау

4) 8-сынып:

Бөлім	Тақырып	Оқу мақсаттары
1-тоқсан		
1.1 Үйде, мектепте, қоғамдық орындардағы	Қауіп төнген жағдайда не істеу қажет?	8.1.1.1 әртүрлі өмірлік жағдайларда (үй, мектеп және қоғамдық орындар үшін) қауіпсіздік жоспарларын әзірлеу
	ТЖ кезінде	8.1.1.2 ТЖ кезіндегі іс-қимылдардың

(жолда) жеке қауіпсіздік	қателіктерден қалай сақтануға болады?	қателерін талдау және олардың алдын алу шараларын әзірлеу
	Қан кету және есінен тану кезінде алғашқы көмек	8.1.1.3 қан кету мен есінен танып қалу жағдайында алғашқы көмек көрсету дағдыларын қолдану
	Зорлық-зомбылықсыз мектеп	8.1.1.4 зорлық-зомбылықсыз жағымды мектеп ортасын дамыту шараларын модельдеу
	Денсаулықты нығайту үшін тамақтануды қалай жақсартамыз?	8.1.1.5 тамақтану әдеттерін бағалау және денсаулықты нығайту үшін оларды түзету
	Салауатты өмірге қадамдар	8.1.1.6 зиянды әдеттердің денсаулыққа әсерін талдау
2-тоқсан		
2.1 Экологиялық жауапты мінез-құлық	Судың ластануын қалай алдын аламыз?	8.2.1.1 судың ластану себептерін талдау, оны тиімді пайдалану үшін шешу жолдарын ұсыну
	Эко-жоба – қалдықтардың екінші өмірі	8.2.1.2 қайта өңдеудің экологияға және ресурстарды үнемдеуге әсерін бағалау
	Энергияны үнемдеу - табиғаттың сақталуы	8.2.1.3 энергия шығынын азайту бойынша бастамаларды ұсыну
2.2 Климаттың өзгеруіне қарсы күрес жүргізу	Климаттың өзгеруіне қарсы бастамалар	8.2.2.1 Қазақстандағы климат өзгеруіне қарсы күрес шараларын талдау
3.1 Адалдық және жауапкершілік	Оқудағы адалдық пен жауапкершілік	8.3.1.1 оқу тапсырмаларын, жобаларды орындауда академиялық адалдық нормаларын сақтаудың маңыздылығын талдау
3.2 Этносаралық өзара әрекеттестік этикасы	Барлық адамды біріктіретін құндылықтар	8.3.2.1 рухани құндылықтардың этносаралық өзара әрекеттестікті нығайтудағы рөлін талдау
	Қазақстанның ұлтаралық келісім үлгісі	8.3.2.2 этносаралық өзара әрекеттестікті нығайтуға бағытталған бастамаларды талдау
	Өнер халықтарды қалай жақындастырады?	8.3.2.3 этносаралық өзара әрекеттестікті дамытудағы өнердің рөлін талдау
3-тоқсан		
4.1 Ақша: түрлері мен атқаратын қызметі, қарапайым	Тиімді валюта бағамын қалай таңдаймыз?	8.4.1.1 валюта айырбастау кезінде есептеулер жүргізу
	Банк карталармен қауіпсіз транзакциялар	8.4.1.2 банк карталарын қауіпсіз пайдалану қағидаларын талдау

төлем операциялары		
4.2 Қаржыны жоспарлау және басқару	Қаржылық тұрақтылықты қалай сақтаймыз?	8.4.2.1 қаржылық жағдайдың маңыздылығын және оның табыстар, шығындар және жинақтармен байланысын талдау
	Шығындарды тиімді басқару	8.4.2.2 бюджетті басқарудағы тұрақты және ауыспалы шығындардың айырмашылығын талдау
	Отбасы бюджетіне әсер ететін экономикалық факторлар	8.4.2.3 отбасы бюджетінің кірістердің өзгеруі немесе экономикалық факторлардан (инфляция, девальвация) шығындардың ұлғаюына тәуелділігін талдау
	Қаржы өнімін қалай таңдаймыз?	8.4.2.4 әртүрлі қаржылық өнімдердің негізгі артықшылықтары мен кемшіліктерін талдау
4.3 Қаржылық орта	Тұтынушы құқығын қалай қорғаймыз?	8.4.3.1 тұтынушы ретінде өз құқықтарын қорғау үшін әрекет ету алгоритмін талдау
	Мемлекет стартаптарды қалай қолдайды?	8.4.3.2 стартаптарды қолдаудың мемлекеттік шараларын талдау
	Интернет-банкингті қауіпсіз пайдалану	8.4.3.3 қаржылық қосымшалар мен сервистердің сенімділігін оларды қолданар алдында талдау
4-тоқсан		
5.1 Медиаконтент жасау және оны талдау	Медиаконтент әзірлеуде ақпарат сенімділігі	8.5.1.1 жалған және шынайы ақпаратты ажырату, медиаконтент жасауда дезинформациядан сақтану жолдарын ұсыну
	Кликбейтті қалай анықтаймыз?	8.5.1.2 манипуляциялық техникаларды анықтау үшін медиаконтентті сыни тұрғыдан талдау
	Интернет көздерінен ақпаратты тексеру	8.5.1.3 интернет-көздерінен алынған ақпаратты талдау үшін фактілерді тексеру құралдарын пайдалану
5.2 Цифрлық гигиена	Қоғамдық Wi-Fi желілерінің қаупі неде?	8.5.2.1 қоғамдық Wi-Fi желілерін пайдаланумен байланысты қауіптерді бағалау, цифрлық құрылғыларды қауіпсіз пайдаланудың ережелерін әзірлеу
5.3 Медианы саналы пайдалану	Медианың қоғамдық пікірге әсері	8.5.3.1 медианың қоғамдық пікірге және өз сенімдеріне ықпалын талдау
	ЖИ құралдарының	8.5.3.2 оқу іс-әрекетінде жасанды

	артықшылықтары мен шектеулері	интеллектінің мүмкіндіктері мен шектеулерін талдау
--	-------------------------------	--

5) 9-сынып:

Бөлім	Тақырып	Оқу мақсаттары
1-тоқсан		
1.1 Үйде, мектепте, қоғамдық орындардағы (жолда) жеке қауіпсіздік	Қауіпті жағдайларда менің әрекетім	9.1.1.1 қауіпті жағдайларда тәуекелдер мен алдын алу жолдарын ескере отырып, әрекеттерінің салдарын бағалау
	Төтенше жағдайлардағы іс-қимыл	9.1.1.2 ТЖ кезінде әрекет ету бойынша нұсқаулар әзірлеу
	Алғашқы көмек көрсету алгоритмі	9.1.1.3 әртүрлі жағдайларда өзіңізге және басқаларға алғашқы көмек көрсету алгоритмін ұсыну
	Мектептегі буллинг және оның салдарлары	9.1.1.4 мектептегі буллинг үшін әкімшілік және қылмыстық жауапкершілік шараларын талдау
	Теңдестірілген диетаның негіздері	9.1.1.5 денсаулықты сақтау үшін теңдестірілген диетаны әзірлеу
	Зиянды әдеттерді алдын алу	9.1.1.6 білім алушылар арасында зиянды әдеттердің алдын алу шараларын әзірлеу
2-тоқсан		
2.1 Экологиялық жауапты мінез-құлық	Су ресурстарының қауіпсіздігін сақтау	9.2.1.1 судың сапасы мен су ресурстарының қауіпсіздігін арттыруға бағытталған бастамаларды ұсыну
	Қайта өңдеудің қоршаған ортаны қорғаудағы үлесі	9.2.1.2 қайта өңдеудің тұрақты дамуға қосқан үлесін талдау
	Өңірде энергияны тиімді пайдалану шешімдері	9.2.1.3 энергия тұтынудың экономикалық және экологиялық салдарын бағалап, аймақтың тұрақты дамуы үшін шешімдер ұсыну
2.2 Климаттың өзгеруіне қарсы күрес жүргізу	Климатты қорғауға менің қосқан үлесім	9.2.2.1 климат өзгеруіне қарсы күрес жүргізу жобаларын әзірлеу
3.1 Адалдық және жауапкершілік	Білімді бақылау кезіндегі академиялық адалдық	9.3.1.1 БЖБ, ТЖБ орындауда және емтихандар да академиялық адалдық нормаларын сақтаудың маңыздылығын талдау
3.2	Жаһандану халықтарды	9.3.2.1 жаһанданудың этносаралық

Этносаралық өзара әрекеттестік этикасы	қалай біріктіреді	өзара әрекеттестікті нығайтуға әсерін сыни тұрғыдан талдау
	Этносаралық қарым-қатынасты нығайту бастамалары	9.3.2.2 этносаралық өзара әрекеттестікті дамыту бойынша жобаларды әзірлеу
	Қоғамның рухани дамуындағы мәдени мұра	9.3.2.3 қоғам үшін мәдени мұраны сақтаудың маңыздылығын бағалау
3-тоқсан		
4.1 Ақша: түрлері мен атқаратын қызметі, қарапайым төлем операциялары	Қауіпсіз төлем тәсілін қалай таңдау керек?	9.4.1.1 әртүрлі төлем түрлерінің (қолма-қол ақша, карталар, мобильді төлемдер) артықшылықтары мен кемшіліктерін талдау
	Дропперлік алаяқтықтан қалай сақтануға болады?	9.4.1.2 банк шоттарын алаяқтық мақсатта пайдаланудың салдарын талдау
4.2 Қаржыны жоспарлау және басқару	Жоспарланбаған шығындардан сақтану үшін резервтік қор	9.4.2.1 күтпеген шығындардың қаржылық жағдайға әсерін бағалап, қаржылық тұрақтылық үшін резервтік қор құру
	Қаржылық есеп жүргізу үшін дұрыс құралды қалай таңдаймыз?	9.4.2.2 қаржыны есепке алудың әртүрлі әдістерін салыстыру, олардың әртүрлі өмірлік жағдайларда тиімділігін бағалау
	Отбасы бюджетіне кредиттердің әсері	9.4.2.3 кредиттер мен қарыздардың отбасы бюджетіне әсерін талдау
	Ақшаны қалай сақтап, көбейтуге болады?	9.4.2.4 қаржылық құралдарға инвестиция салудың пайдасы мен тәуекелдерін талдау
4.3 Қаржылық орта	Қаржы нарығындағы тұтынушылардың құқықтары мен міндеттері	9.4.3.1 келісім-шарттардың (депозиттік, кредиттік) шарттарын және жарнамалық материалдарды тұтынушылардың құқықтарын қорғау туралы заңға сәйкестігін талдау
	Салықтар азаматтардың өмір сүру деңгейіне қалай әсер етеді?	9.4.3.2 салықтардың мемлекеттік бюджетті қалыптастыруға қалай әсер ететінін талдау
	Цифрлық ортада қаржылық деректерді қорғау	9.4.3.3 цифрлық ортада қаржылық ақпаратты қорғау шараларын ұсыну
4-тоқсан		
5.1 Медиаконтент жасау және	Медиаконтенттегі фейк пен плагиат үшін жауапкершілік	9.5.1.1 авторлық құқықтар мен этикалық нормаларды бұзу, медиаконтент жасау кезінде

оны талдау		дезинформацияға жол бергені үшін құқықтық шараларды талдау
	Цифрлық медиа тандауымызды қалай қалыптастырады?	9.5.1.2 цифрлық медианың қоғамдық пікір мен жеке көзқарастарға әсерін бағалау
	Медиа контент: идеядан жариялауға дейін	9.5.1.3 қолданылған материалдар мен дереккөздерді сыни талдау негізінде медиа контент әзірлеу
5.2 Цифрлық гигиена	Интернеттегі этикалық мінез-құлық	9.5.2.1 интернетті қауіпсіз және этикалық пайдалану ережелерін әзірлеу
5.3 Медианы саналы пайдалану	Медианы саналы пайдалану стратегиялары	9.5.3.1 медианы қауіпсіз және саналы тұтыну бойынша ұсыныстарды әзірлеу
	Жасанды интеллектіні пайдаланудың этикалық ережелері	9.5.3.2 оқу жобаларында жасанды интеллектіні пайдалануды этикалық нормалар мен академиялық адалдық тұрғысынан сыни тұрғыдан бағалау